

Jaargang 50 / 2022-1

DE ZANDLOPER

Uitgave van de Vereniging Oud Ede
Verschijnt viermaal per jaar

Maatwerk voor elke client

POSTHUMA • SCHUTTE
NOTARIAAT

Molenstraat 11, 6711 AW Ede
0318 651414

info@posthumaschutte.nl
www.posthumaschutte.nl

OPTIEK SLOOF

Grotestraat 62 Ede 0318 - 640479

info@optieksloof.nl

Voorzijde omslag: Jan Hilgers, de eerste Nederlander die in 1910 boven Nederlands grondgebied vlog. Vliegkamp Ede waar hij zijn historische vlucht maakte, zou tot 1921 bestaan.

Zie pagina 8 e.v.

DE ZANDLOPER

Van het Bestuur

Op het moment van schrijven zijn de covid-maatregelen voor de horeca en de culturele sector voor bijeenkomsten enigszins versoepeld. Ik heb dan ook goede hoop dat wij in 2022 gewoon onze bijeenkomsten kunnen houden, om te beginnen op 16 februari een lezing door Aart Homoet over de intrigerende figuur Boer Koekoek.

De Algemene Ledenvergadering wordt dit jaar vanwege Pasen iets vroeger gehouden dan in vorige jaren, en wel op **6 april**. In het bestuur zijn de voorzitter en de penningmeester statutair aftredend. De penningmeester is direct herbenoembaar, de voorzitter alleen bij unanieme voordracht door het bestuur (statuten 8.5). *Leden worden van harte uitgenodigd zich te melden voor een functie in het bestuur.*

Door Corona zijn archieven moeilijk bereikbaar en dus is het lastig om onderzoek te doen. Daarmee komt de redactie van De Zandloper langzamerhand aan het eind van haar kopijvoorraad. Hebt u nog een idee voor een verhaal? Maak het klaar en stuur het naar de eindredacteur: zandloper@telfort.nl.

Uitgave van de Vereniging Oud Ede jrg 50 -- februari 2022

Van het bestuur	1
50e jaargang De Zandloper	3
Van heidemaaiers en processen	4
Agenda	7
Vliegkamp Ede	8
Een halve eeuw Ede - 7	15
'De heerlijke rotschool aan de Bovenbuurtweg'	25
Bestuur VVV voor de kantonrechter	30
Nieuwe leden	31
Colofon	32

Het oude bejaardenhuis *De Klinkenberg* staat al meer dan tien jaar leeg en

16 februari: Lezing over Boer Koekoek door Aart Homoet

wordt anti-kraak bewoond. Zoals het er nu uitziet, wordt in april of mei dan toch gestart met sloop en nieuwbouw. De projectontwikkelaar heeft ons de eerste steen in de entreehal beloofd (zie foto hierboven). Wel is de steen door de lengte kwetsbaar; we hopen dat het lukt. Zie ook *De Zandloper* 2021-2.

Waarschijnlijk hebt u onze *Facebook-pagina* al ontdekt, want de groepspagina steeg in 2021 van 619 naar 1232 leden en iedere week komen er ongeveer 7 leden bij. De leden zijn bovendien heel actief, want 85% (tegen 30% landelijk) bezoekt de groepspagina regelmatig en er wordt volop gereageerd op berichten in de groep. Voor een groot deel is dit te danken aan de *Vraag Van De Week*. Nog niet ontdekt? Kijk op onze website: oudede.nl en klik dan het Facebook-symbool aan.

Nog een eindje weg, want 10 september, maar toch... in Ede en meer in het bijzonder op het ENKA-terrein vindt de nationale opening van de jaarlijkse *Open Monumenten Dag* plaats.

In 2022 is het 100 jaar geleden dat de ENKA in Ede kwam en sinds 20 jaar wordt het ENKA-terrein omgetoverd tot een fijne woonwijk. BOEi (Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed) is in die twintig jaar volop betrokken om de monumentale panden en bijzondere ornamenten van ENKA in de bebouwing in te passen. Fiets maar eens onder de poort door en bewonder de gedenksteen, de ENKA-bank of de fontein.

De opening wordt met Nederland Monumenten-land georganiseerd door Cultura Erfgoed samen met het Edese Comité OMD en BOEi.

Twintig jaar geleden ondenkbaar, maar Open Monumenten Dag 2022 beleef je in Ede!

Simon van de Pol,
voorzitter

50e jaargang De Zandloper!

Dit nummer van De Zandloper is het eerste van de 50e jaargang. De Vereniging Oud Ede bestond op het moment van verschijnen al bijna 50 jaar en had het al die tijd zonder eigen orgaan kunnen stellen. Hieronder enige passages uit het inleidende woord van VOE-voorzitter H.M. Oldenhof (oud-burgemeester van Ede).

Wat opvalt, is dat het VOE-bestuur ervan uitgaat, dat het blad *Oud Ede* zal heten. Kennelijk heeft de redactie (J. Das, J.J.G. van der Pol en J. Strijbos) bedacht dat *De Zandloper* een aansprekender titel is, en zo staat het ook op het eerste omslag.

Waarom juist voor *De Zandloper*, het instrument dat in de Grote Kerk de prekende dominee moest controleren, is gekozen, is helaas nergens terug te vinden.

LICHT EN SCHADUW

Het gaat onze vereniging "Oud-Ede" niet in alle opzichten voor de wind. Het boerderijtje aan de Driehoek, waarin de vereniging veel van haar materiaal had geëxposeerd, is dermate door de tand des tijds aangetast, dat onze waardevolle spullen elders moesten worden ondergebracht. Dat zou nog tot daar aan toe zijn als we op korte termijn uitzicht hadden op een nieuw, goed onderdak. We moeten echter ronduit verklaren, dat het niet zo ver is. We zitten momenteel nog in de mist. Maar we gaan niet bij de pakken neerzitten.

Ook voor "Oud-Ede" geldt het woord van de spreukendichter: "De drukking van de melk brengt boter voort". Last but not least mag ik u aankondigen de geboorte van ons (kwartaal?)blad "Oud-Fde", waarvan u de eerste aflevering voor u ziet. Met de verzorging van uiteen-

lopende rubrieken zullen we trachten oud en jong interessante lectuur van oudheidkundige betekenis te bieden. Overbodig te zeggen, dat medewerking uit de kring van onze leden van harte zal worden toegejuicht. Alleen zo kan het voor ons nieuwe orgaan een goede vaart worden. U ziet: naast de schaduw ontbreekt - hoe kan het ook anders - het licht niet.

De voorzitter van "Oud-Fde"

H. M. Oldenhof

Hieronder staat het allereerste artikel dat in de allereerste Zandloper is verschenen. Het gaat – hoe kan het ook anders in Ede? – over een typisch Ede's instituut: de Buurt. Ede heeft meer buurten gekend dan de nu als dierbaar erfgoed overgebleven Buurt Ede en Veldhuizen (indertijd Ede-Veldhuizen). En tussen die buurten en hun bewoners was het niet altijd pais en vree, zoals hieronder blijkt.

De eerste nummers van De Zandloper werden gedrukt (of liever gestencild) bij AZO (Sociaal Werkvoorzieningsschap) in Ede. Wat opvalt, is dat de hoofdletter E op de typemachine niet al te best meer was. In latere nummers blijkt dat euvel verholpen.

VAN HEIDE MAAIERS EN PROCESSEN

door J. J. G. van der Pol.

Op de derde donderdag in september zaten in het café-restaurant Marktzicht de buurtmeesters en een kleine groep geërfden en zeer belangstellenden bijeen om buurspraak te houden over de belangen van de buurt Ede-Veldhuizen. De buurt Ede-Veldhuizen is in de gemeente Ede de enige buurt die nog leeft, ook al worden er niet meer zo ingrijpende beslissingen genomen als vroeger.

Andere buurten waren o. a. Maanen, Doesburg, Achterveen, Lunteren enz. Al deze buurten waren gemeenschappen, groepen geërfden, die een gemeenschappelijk bezit naast hun privé-bezit hadden. Dat gemeenschappelijk bezit bestond uit heidevelden, weilanden, moerassen, veengronden, zandgronden en dennenbossen. Privé-bezit werd vaak verkregen door van de buurt gronden te pachten of te kopen, of, in vroegere tijden naar "oud markengebruik" zonder meer in bezit te nemen en te ontginnen.

Die gemeenschappelijke eigendommen gaven naast de lusten ook de lasten. En zowel het één als het ander moest eerlijk verdeeld worden. Daarvoor was de buurspraak, waarbij bindende afspraken gemaakt werden. De voorzitter was de buurrichter; onder hem stond de buurschrijver. Dank zij de notulen van deze laatste figuur hebben wij een inzicht in wat er zoal in de afgelopen eeuwen hier gebeurd is. Zij vormden samen met enkele bij toerbeurt gekozen geërfden de buurtmeesters.

Zij gaven de instructies uit aan de man waar de buurt het meest mee te maken had: de buurscheuter.

Zolang de buurt gemeenschappelijke bezittingen had, was het natuurlijk van belang om te weten wie bij die buurt hoorden: wie de geërfdn waren. Zo is er een konflikt geweest tussen de buurgenoten van Doesburg en die van Achterveen over de rechten op de Doesburgerheide. Een konflikt dat op een proces uitliep. Het proces werd door de Achterveners verloren, maar de argumenten, die de advocaten moesten aanvoeren, geven ons een goed begrip van wat zo'n buurt en zijn rechten inhield.

Heide was in die tijd van meer belang dan een lust voor het oog. De veestapel kreeg het als groenvoer en de plaggen, die bij het plaggensteken werden verkregen, werden met de koemest uit de potstal gemengd. Met dezelfde hoeveelheid koemest kon daardoor veel meer land bemest worden, wat in die tijd, toen men de kunstmest hier nog niet kende, van groot belang was. En met de jaren nam de vraag naar heide steeds meer toe. Het Achterveen lag tussen de Slaperdijk en het Doesburgerveen ten noorden van Ederveen. De grond was daar vrijwel geheel privé-bezit en zij hadden gebrek aan heidegrond. De Achterveners beweerden dat de Doesburgerheide van Achterveen en Doesburg samen was. Sinds de gronden in 't Achterveen allemaal verdeeld waren, hadden de Doesburgers geen belang meer bij 't Achterveen. De Doesburgers vonden dat uitsluitend zij recht op de Doesburgerheide hadden. Er was in die tijd al een wens tot verdeling van de buurtgronden en het was van belang om te weten wie tot de geërfdn behoorden. Een proces tussen de Achterveners en de Doesburgers over de 442 ha. grote Doesburgerheide was dus belangrijk om dat vast te stellen.

De aanleiding werd een vracht heide die door C. R. van Beek en C. van de Pol, wonende in het Doesburger Achterveen ('s Gras) was gemaaid en door G. van Beek per ossewagen was meegenomen. Dit gebeurde op 10 december 1873. Behalve bovengenoemden werd ook de buurt Het Doesburger Achterveen voor de rechter gedaagd. De Achterveners moesten daar bewijzen, dat zij ook recht hadden op de Doesburgerheide of deel uitmaakten van de geërfdn van de Doesburgerbuurt.

De argumenten van de Achterveners

De buurten waren vroeger één geweest en sinds mensenheugenis hadden zij samen één scheuter gehad. Zij onderhielden ook samen waterwerken in het Doesburgerveen. Zo konden zij uit 1616 rekeningen tonen over de gezamenlijke uitgaven voor een duiker in de Steeg bij de Wallenburg en uit een akte van 1699 bleek dat zij samen de Lunterse Beek onderhielden.

Dat zij in vroeger tijden tot de buurspraak van de Doesburgers toegang hadden, bleek volgens hen uit de notulen van 1800 waar zij, de Achterveense buurmeesters, klaagden over grazend vee uit Ederveen, in het Doesburgerveen. Zij klaagden daar en deze klacht werd door de buurmeesters van Doesburg aanvaard.

De 67-jarige Doesburgse veldwachter Aart Lam verklaarde dat de Achterveners altijd al in het betrokken veld heide maaiden of plaggen staken.

De Doesburgers moesten bewijzen dat zij alleen rechten op de Doesburgerheide hadden. Zij moesten dus aantonen, dat zij zich als eigenaren van dit gebied hadden gedragen.

De argumenten van de Doesburgers

De Doesburgers konden met hun buurtboeken van 1685 tot 1872 aantonen, dat zij in de tijd dat de heide nog bos was ('t Gello) de opbrengst van dit bos, toen verdeeld over 13 1/4 hoeven, deelden. Door steeds maar kappen en laten weiden van vee in het bos, werd het bos een heideveld.

Zij hadden de heймаaiende Wekerommers sinds 1841 en de Luntenaren sinds 1863 uit hun heide gehouden. In 1769 hadden zij de grens tussen de Doesburgerbuurt en de Edese buurt vastgesteld. Allemaal daden die een eigenaar verricht en toen door niemand werd betwist. Ook niet toen zij in 1844 gronden aan de Rijnspoorweg verkocht, jachtrechten verpachtte en de grondbelastingen betaalde.

De Achterveners hadden inderdaad al eerder hei van de Doesburgerheide gemaaid. Vroeger deden zij dat op de Amerongse- en later op de Edese heide. Dat werd hun later daar verboden en de Doesburgers gaven in 1841 per buurspraak toestemming aan de Achterveners om op

hun veld te plaggen en te maaien tot wederopzegging. In 1869 stuurde Doesburg een deurwaarder met de opzegging. De Achterveners hadden dus geen eigendomsrecht gehad. Na 1869 maaiden ze zonder toestemming.

Het oordeel van de rechter

De rechter gaf de Doesburgers gelijk. Hij veroordeelde wel de beide maaiers, maar niet de buurt "Het Doesburgse Achterveen", want die had hen geen opdracht gegeven (al was bekend, dat de meer gegoeden van de buurt de minder gegoeden steeds voorhielden, dat de Doesburgerheide ook van de Achterveners was). De Achterveners, die in 1800 in de Doesburgse buurspraak het woord deden, kwamen niet op de presentielijst van de geërfden voor.

Hij vond ook dat de buurtschappen volgens Oud Gelders Recht gemeenschappen waren, die statuten voor haar partikuliere huishouding konden vaststellen en misbruiken konden redresseren.

De buurtspraken hadden een openbaar en staatsrechtelijk karakter. De buurtboeken werden als bewijzen aanvaard omdat ze "onder vigueur van het Oude Gelderse Regt" waren opgemaakt.

Veel van deze gegevens staan uitvoerig in gerechtelijke taal beschreven in het "Weekblad van het Regt" van 27 maart 1877.

In 1877 wilde een deel van de Doesburgse geërfden de "in het gemeen zijnde gronden" in een buitengewone buurspraak laten verdelen en in 1890 werd de heide op voorstel van A. Donselaar met dennen bezaaid.

Dan wordt de Doesburgerheide in 1902 verdeeld en verkocht. En dat betekent het einde van hun buurspraak; een mogelijkheid van inspraak van de bevolking die zijn tijd van ouds ver vooruit was.

Agenda

Woensdag 16 februari 19.30: Lezing door Aart Homoet over boer Koekoek: Mocht Cultura onverhoopt weer gesloten zijn door Corona, dan gaat de lezing niet door.

Woensdag 6 april: Algemene Ledenvergadering met aansluitend "De 17 april lezing" door Gerard Gijsbertsen.

Vliegekamp Ede 1910-1921

Arend Bulder

Ruim honderd jaar geleden, in 1921, sloot *Airport Ede* op de Doesburgerheide bij de Driesprong voorgoed zijn deuren. Hiermee kwam een eind aan het kortstondig bestaan van een plek waar luchtvaartgeschiedenis was geschreven. Aan dit lang verdwenen vliegekamp zal voor altijd de naam van *Johan Hilgers* verbonden blijven. Het was deze jonge aviateur die op 29 juli 1910 als eerste Nederlander boven Nederlands grondgebied vloog, één dag eerder dan Clement van Maasdijk in Heerenveen. Op de Zonneoordlaan staat een monumentje dat de herinnering aan dit bijzondere feit levend houdt.

Zelf maakte ik in de vroege jaren vijftig, toen ik nog in Ede woonde, bij toeval kennis met de resten van dit vliegekamp. Tot mijn grote verbazing vond ik midden in het bosgebied, grenzend aan de Zonneoordlaan, langwerpige, overwoekerde betonplaten. Mijn vader vertelde dat dit de overblijfselen waren van een vliegveld dat hier ooit had gelegen; ik kon het nauwelijks geloven.

Toen ik onlangs weer op dit onderwerp stuitte, werd ik nieuwsgierig naar feiten en achtergronden. Wat speelde er in die prille jaren van de luchtvaart en hoe kwam het dat het toch zo behoudende Ede een heus vliegveld kreeg? Om hierop antwoord te krijgen raadpleegde ik Edese archieven en speurde verder op internet. Met de bedoeling voor mezelf een iets helderder beeld te krijgen van wat er toen speelde rond het nieuwe fenomeen ‘vliegen’ en zeker niet om deze geschiedenis te herschrijven.

In de gedigitaliseerde oude kranten en tijdschriften op de Delpher-site vond ik een schat aan informatie in woord en beeld die voor mij de mist iets deed optrekken. Ik las

interessante verslagen van vlieg-demonstraties, namen van be-roemde aviateurs, over publiek dat uit z'n dak ging bij het zien van de vliegshows, over ondernemers die brood zagen in deze nieuwigheid, cartoonisten die de vliegerij op de hak namen, enzovoort.

Jan Hilgers omringd door toeschouwers na zijn historische vlucht

Maar vooral kreeg ik een beeld van een tijd waar in rap tempo op allerlei terreinen grote, ingrijpende veranderingen plaatsvonden. Veranderingen waar met name het behoudende deel van de Edese bevolking ernstige kanttekeningen bij zette. Ede had al genoeg te stellen gehad met de komst van de automobiel en het garnizoen. Maar als nieuwe ontwikkelingen toch onvermijdbaar zijn, dan wél graag de zondagsrust in ere houden; dus niet vliegen op de dag des Heeren! En och, aan de andere kant: een centje daaraan verdienen is mooi meegenomen...

Hoe kwam Ede aan een vliegveld?

Dat was het gevolg van de snel groeiende belangstelling voor de luchtvaart onder de bevolking. De Haagse *Verwey & Lugard's Automobiel-Maatschappij* zag er brood in en stapte in de nieuwe vliegbusiness. Op zoek naar geschikte lokaties komt men, behalve in Soesterberg, ook in Ede terecht.

Op 4 juni 1910 besluit de gemeenteraad van Ede een aantal gronden op de Doesburgerheide, gelegen vlakbij de Driesprong in Ede, te kopen en deze te verhuren aan Verwey en Lugard's Automobiel Maatschappij. Deze maatschappij is van plan daar een vliegveld aan te leggen. De centrale ligging en de aanwezigheid van spoorlijnen maakt Ede aantrekkelijk. Bovendien wil men er loods en voor het fabriceren en repareren van vliegtuigen bouwen. De maatschappij heeft al van enkele eigenaren perceeltjes heide in pacht verkregen. De VVV's in Ede en Lunteren zien in de vestiging van een vliegveld grote kansen voor de ontwikkeling van de gemeente Ede. Er worden uiteindelijk drie hangars en een vliegtuigfabriekje gebouwd.

Verwey en Lugard horen op een gegeven moment dat de eerste vlucht van een Nederlander boven Nederlands grondgebied tussen 31 juli en 4 augustus 1910 zal plaatsvinden boven Heerenveen. Daar zal aviateur Clement van Maasdijk vanaf het sportterrein Thialf demonstratievluchten gaan maken. Jan Hilgers krijgt de opdracht de Friezen voor te zijn en opdracht bij vliegtuigbouwer Blériot te Pau in Frankrijk een vliegtuig te kopen. Hij moet dit toestel zo snel mogelijk naar Ede transporteren, vliegklaar maken en vóór 31 juli de lucht in gaan. Hoewel Hilgers amper kan vliegen, levert hij toch een huzarenstukje: alleen nog maar rechtuit vliegen; bochten maken is nog te moeilijk voor hem. Aan het

eind van de baan moet hij noodgedwongen landen, het toestel keren en opnieuw opstijgen, maar hij vliegt wel degelijk! (Bron: Gemeentearchief Ede)

De volgende dag, 30 juli 1910, staat in de Arnhemsche Courant een levendig verslag van deze historische gebeurtenis:

'Hoewel het niet algemeen bekend was, dat er gevlogen zou worden, hadden zich gisteravond honderden nieuwsgierigen verzameld om dit, voor de meesten nog nieuwe schouwspel bij te wonen. Te omstreeks 7 uur klom de 20-jarige bestuurder in zijn toestel en zette dat in beweging. Eerst langzaam, toen al sneller en sneller volgde de machine de terreingolven om plotseling, op een hoogte gekomen, niet meer te dalen, doch in de lucht te blijven zweven, ja, steeds hoger en hoger te stijgen, tot ongeveer 10 meter. Het enthousiaste publiek barstte in een luid gejuich los, toen hij op een hoogte van 5 à 6 meter de eerste rijen passeerde; men zwaaide met hoeden, petten, zakdoeken, kortom overal waarmede maar te zwaaien was. Weer draaide hij en weer vloog hij op, om reeds binnen enkele minuten daarna aan het einde der 2 kilometer lange baan te dalen. Ten slotte landde hij voor goed, beschreef nog een sierlijke bocht en bleef juist voor de primitieve loods staan.'

Na de vlucht van Hilgers wordt het vliegveld verder opgebouwd en worden er toegangswegen aangelegd. Begin augustus arriveert er een tweede vliegtuig op het vliegveld, waarmee Hilgers op 18 augustus een eerste vlucht maakt. De vliegbaan, 5.000 meter lang en 200 meter breed, wordt keurig afgebakend en er wordt een toegangspoort (met kassa) gebouwd.

Begin november 1910 wordt het vliegveld met een 'grote' vliegshow officieel geopend. De vliegdemostraties trekken veel publiek en worden uitgevoerd door de bekende aviatoren Gijs Küller en Henri Wijnmalen. Edese drankleveranciers zorgen ervoor dat de bezoekers op het vliegveld niet op een droogje hoeven te zitten...

Uit krantenberichten blijkt dat heel Nederland in 1910 in de ban was van de vliegsport.

Voet van het Jan Hilgers-monument aan de Zonneoordlaan

De circusachtige vliegdemostraties waren zeer in trek. Al was de bereikbaarheid van het verafgelegen kamp in Ede wel een probleem. Er waren geen tram- of treinverbindingen om de mensen snel daar te brengen. Daarom werden er omnibussen ingezet om het publiek vanaf station Ede S.S. (nu Ede-Wageningen) naar het terrein te vervoeren. Verwey en Lugard maakten plannen voor een vaste tramverbinding vanaf station S.S. naar de Driesprong en/of een railaftakking vanaf halte

Ook aan de bezoekers werd gedacht (en verdiend!)

Doesburgerbuurt (Kippenlijn) rechtstreeks naar het vliegveld. Kostbare projecten waar men van afzag, toen de vliegbelangstelling in de jaren na 1910 vrij snel verflauwde. Om de onderneming toch financieel haalbaar te maken, werd besloten de publieksactiviteiten te concentreren op vlieggkamp Soesterberg, het tweede terrein van Verwey en Lugard, dat voor het publiek gemakkelijker te bereiken was.

Vlieggkamp bood werkgelegenheid

De komst van het Edese kamp bracht werk voor lokale bedrijven en ambachtslieden. Goed denkbaar dat bijvoorbeeld houthandel Tulp het materiaal leverde waarmee timmerlieden de loodsen en de imposante toegangspoort-met-loket bouwden. In het verlengde daarvan was er emplooi voor schilders.

Van twee schilders zijn herinneringen bewaard gebleven aan het kamp en aan de mensen die met de vliegerij bezig waren. *Johan Plooy*, een van de twee, werd in 1977 geïnterviewd door een redacteur van *De Zandloper* aan wie hij vertelde dat hij ooit een vlucht mocht meemaken:

'Stevig vastgesjord in zo'n open toestel, een eendekker waarvan de vleugels met ijzerdraad aan elkaar verbonden waren, wuifde hij vrolijk naar de omstanders. Zijn stemming sloeg al snel om toen het wankele geval de lucht inging en van de ene naar de andere zijde schommelde. Op vijftig meter hoogte vond hij het welletjes en trommelde de piloot op zijn rug om te beduiden zo snel mogelijk terug te keren. Deze lachte hem vierkant uit, maar voldeed even later aan zijn verzoek en Plooy voelde tot zijn opluchting, weer vaste grond onder zijn voeten.' (De Zandloper 1977-1)

De tweede herinnering komt van *Ko de Nooij* (1897-1984), oud-wethouder en mede-eigenaar van de voormalige Edese verffabriek *Macostan*. In 1983 beschreef hij gedetailleerd wat hij als 13-jarige jongen rond 1910 meemaakte van het vlieggkamp en de

personen die het runden. Het geheel is terug te vinden op het archiefdeel van de site van de gemeente Ede. Een paar fragmenten uit zijn verhaal:

'We trokken dwars door de bossen, de kortste weg naar de Doesburgerheide, waar al diverse loodsen waren gebouwd voor de fabricage van vliegtuigen. Tot overmaat van geluk werd die fabrieksopzet tijdelijk ondergebracht in een voormalig instituut van onderwijs net t.o. ons ouderlijk huis, n.l. in de Brouwershoeve. Mijn ouders zagen met enige zorg onze groeiende belangstelling voor deze instelling, daar mijn broer en ik enthousiast beweerden later ook dit vak te gaan beoefenen, temeer daar wij reeds hand- en spandiensten verrichtten bij de opbouw van staart en vleugels.

... De staart was van een open constructie, zodat liggende en staande latten door blanke spandraden werden versterkt. Deze spandraden moesten met een blauwe transparante lak bestreken worden. Een dot watten werd in de lak gedompeld en via dit primitieve systeem kreeg dit draadwerk de idee van staal.

... Mijn vader en broers hadden een huisschildersbedrijf, dus de kritiek kwam los. Die lak droogde té snel om goed te zijn. Toch bleven wij onze "nieuwe werkgevers" trouw! Ondanks de niet mis te verstane "kwalificatie", dat het maar woest volk was! Zij hadden n.l. een stoomfiets, een 2e of 3e hands N.S.U. met open uitlaat, de riem direct gekoppeld aan de motor, dus "aanlopen" en na veel geraas - hup, erop springen, stofbril op, pet met klep naar achteren enz."

... En dan die eerste vluchten. Oh, wat een sensatie op die avond van eind juli 1910. De eerste vlucht van een Nederlander boven Nederland! Herhaaldelijk stak men een natte vinger in de lucht om de windrichting vast te stellen. Eindelijk, de ééndekker werd naar buiten geduwd. Wij, toeschouwers, de staart vasthouden, tot dat Hilgers de hand zou opsteken. Hilgers draaide enige keren met korte rukken de schroef aan, wipte via enige voetsteunen tussen vleugels en staart in het toestel. De hand des bestuurders ging als een vuist omhoog en de ééndekker snorde en waggelde naar de rand van de heide, na bij de Hessenweg (van de wind af). De motor afzettend wipte Hilgers uit het toestel, keerde het aan de staart en was vlug genoeg in het toestel om de nog zwak draaiende schroef op volle toeren te krijgen. Hij vloog over ons heen op zo'n 10 à 20 meter hoogte. Wij waren perplex en even later in alle staten van luidruchtigheid!"

... Mocht Hilgers zich tot ééndekkers bepalen, Wijnmalen bleek verkleefd aan zijn tweedekker. Op voor ons duizelingwekkende hoogte zette hij de motor af en daalde "vol plané", d.i. in spiraalvorm, vlak bij ons neer. Doodkalm begaf hij zich naar de hangar. Steeds was hij gekleed in een sportief geruit kostuum, klep van de pet in de nek, de onmisbare pijp in de mond. Aan ons gaf hij geen aandacht, in tegenstelling tot Jan Olieslagers, de getapte Belg.

... Wat een typen, die mannen van het eerste uur in de vliegwereld: Hilgers, v.d.Burg, Olieslagers, Wijnmalen, Koolhoven, Bakker. Zij waren inventief, ijverig, eenvoudig en beschaafd.'

Tot zover het relaas van Ko de Nooij.

Wie was Jan Hilgers?

Johan Willem Emile Louis Hilgers wordt op 19 december 1886 te Probolinggo op Java geboren. In Amsterdam volgt hij een technische opleiding en in 1908 houdt hij zich bezig

met de bouw van modellen en zweefvliegtuigen. In 1910 komt hij in dienst bij de firma Verwey en Lugard, die hem naar Frankrijk zendt voor het volgen van een vliegopleiding. Nog vóór hij de kans heeft een brevet te behalen, wordt hij door Verwey naar Ede gehaald voor de eerste vliegproef.

Hij blijft bij de firma in dienst als technicus en instructeur, en ontwikkelt een anderhalf-dekker. Als instructeur is hij op Soesterberg actief. Op 12 augustus 1911 ontvangt hij zijn vliegbrevet aan de school van de Maatschappij voor Luchtvaart van Verwey en Lugard te Ede. Hij is hiermee de vierde Nederlander die in ons land zijn brevet haalt.

Jan Hilgers

In 1912 vertrek Hilgers naar Duitsland om daar te gaan werken bij Fokker. Hij demonstreert de Fokker Spin in Rusland en vertrekt met twee Fokkers naar Nederlands-Indië om daar het produkt aan te prijzen. Wat niet zo'n succes blijkt. Hij is de eerste vliegenier die in Indonesië een crash maakt en die overleeft. Hij blijft in Nederlands-Indië wonen en trouwt op 27 september 1913 in Bangil met Anna Sophia Blijenburg. Het echtpaar krijgt zes kinderen. Op 30 mei 1914 wordt de Proefvliegtuigenafdeling van het Nederlandsch-Indisch leger opgericht (voorloper van de uiteindelijke ML-KNIL), en wordt Hilgers aangetrokken als instructeur-werktuigkundige. Hij blijft hiervoor werken totdat de Japanners in 1942 Nederlands-Indië binnenvallen. Hilgers overlijdt in 1945 in een gevangenkamp bij Ngawi.

Hilgers (witte jas) voor de door hem aangepaste Bleriot XI met naast hem zijn mecaniciens, Johan Verhagen (vermoedelijke locatie: Ede)

In het wereldje van de vliegsport in die dagen was Hilgers niet een van de grote sterspelers. Hij kreeg wel de credits als eerste Nederlander boven Nederland te hebben gevlogen, maar moest het in populariteit afleggen tegen het illustere drietal Gijs Küller, Henri Wijnmalen en Frits Koolhoven. Zij waren het die het gretige publiek naar grote vliegdemostraties trokken. Zij brachten geld in het laatje van de organisatoren en dat was wel nodig, want vliegen was een prijzige sport. Niet alleen vanwege het technisch materiaal, transport, terreinhuur en opstellen, maar ook door de vaak niet geringe honoraria van de sterspelers: de aviateurs.

Hoe het verder ging met Vliegekamp Ede

Het vliegekamp heeft tijdens de Eerste Wereldoorlog gediend als uitwijkhaven voor militaire vliegtuigen. In 1918 vestigde de jonge vliegtuigbouwer *Joop Carley* een echte vliegtuigfabriek op het vliegekamp Ede en maakte hier diverse vliegtuigen. Zijn vlietschool was flink opgezet, met in totaal 13 toestellen. Het terrein was inmiddels volledig ingericht, compleet met hangars, een pension, een restaurant, een gebouwtje voor de administratie en een woning voor de familie Carley.

Na het aanvankelijke succes wordt de belangstelling voor vlieglessen kleiner en neemt ook de verkoop van vliegtuigen af. Carley besluit in de zomer van 1921 de vlietschool en de fabriek te sluiten en vertrekt met zijn gezin naar Rotterdam. Het volgende stukje uit de herinneringen van Ko de Nooij tekent de oorzaak van de geleidelijke teruggang van het kamp:

‘Al met al bleek de vliegtuigindustrie in Ede na 1918 noodlijdend. De animo van toeleverende bedrijven werd steeds minder en zo langzamerhand werd het bedrijf stilgelegd, zeker ook door de groeiende concurrentie van Fokker. Even nog kwam er actie. In de beginjaren van ‘20 stond het voormalige jachthuis Reehorst ledig, na vier jaren als kazerne te hebben gediend. Er circuleerden hardnekkige geruchten dat er vliegtuigonderdelen waren opgeborgen, onttrokken aan de krijgsbuit der geallieerden van Duitsland. In november 1918 was toch de capitulatie van Duitsland een feit geworden. Het lukte mij vóór de aangekondigde verkoping binnen te komen en zag daar o.a. nog in kratten verpakte vliegtuig-motoren met waterkoeling en, naar ik meen, een 7-cylinder stermotor.’

Als Carley in 1921 vertrokken is, vallen de hangars en andere gebouwen in slopershanden; de betonvloeren laat men gemakshalve maar liggen. Jarenlang hebben vakan-

Sportvliegtuigje van Carley voor hun loods in Ede

Vliegekamp Ede rond 1920

tiegasten en omwonenden er als tennisbaan dankbaar gebruik van gemaakt. Later is ook het beton verwijderd en is er niets meer wat verwijst naar het vliegekamp dat daar ooit was. Zo kwam er een einde aan het korte, maar turbulente bestaan van vliegekamp Ede.

De auteur heeft een dossier samengesteld, voornamelijk bestaande uit krantenknipsels, over de opkomst van de vliegsport in de jaren 1910-1913. Dit dossier is op onze website geplaatst (onder de knop Publicaties).

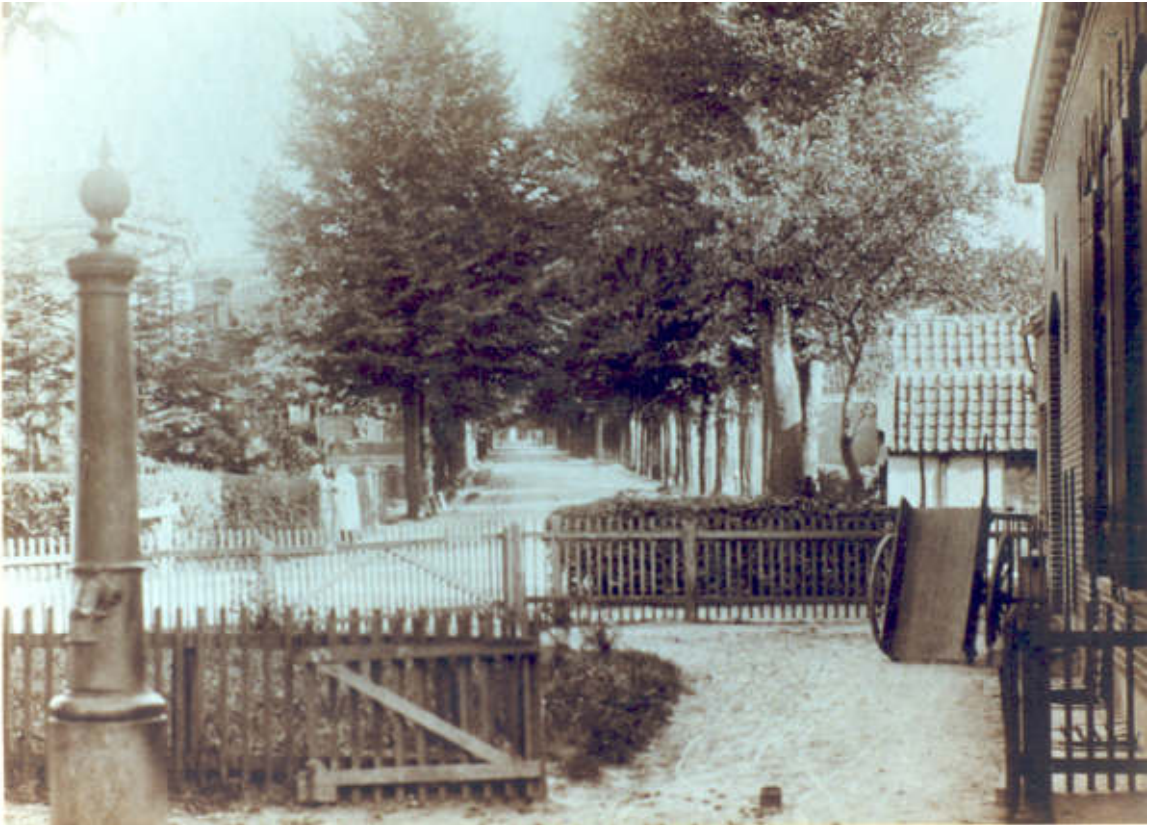
Een halve eeuw Ede - 7

Carel Verhoef

Gezondheidszorg

In ieders leven speelt de zorg voor de gezondheid een uiterst belangrijke rol. Daar hangt letterlijk ons leven vanaf. Zeker in tijden van epidemieën was vroeger de angst besmet te worden buitengewoon groot. Ook in Ede zijn in het verleden meermaals tientallen slachtoffers gevallen door ziekten als de pest, dysenterie, mazelen, roodvonk, tuberculose, pokken, cholera en tyfus. Het ontbreken van goede medische verzorging, van een vuilverwerking en riolering, de slechte hygiënische omstandigheden en de slechte kwaliteit van het drinkwater, zorgden ervoor dat besmettelijke ziekten snel epidemische vormen aannamen.

Meestal beperkten de maatregelen van de gemeente zich tot het gebruik van de gewone ontsmettingsmiddelen. De afvoergoten en mestputten werden dan met zand dichtgegooid.

**Gietijzeren dorpspomp Arnhemseweg hoek Maandereind; foto ca. 1890-1895.
(GA13837)**

Toen in 1892 een cholera-epidemie werd verwacht, werden de openbare scholen dagelijks met carbolzuur gereinigd. Verder kwamen er van het gemeentebestuur geen initiatieven, ondanks de adviezen en waarschuwingen van deskundigen. Regelmatig rapporteerde de *gezondheidscommissie*, maar de adviezen werden zelden opgevolgd. Huisarts *Gevers Leuven* pleitte vergeefs voor een stortplaats voor afval en huisvuil. Hij sprak ook zijn zorg uit over het feit dat tbc in de gemeente Ede relatief veel voorkwam en dat de bevolking weinig begrip had voor de meest elementaire vormen van zindelijkheid.

Pas in 1932 kreeg Ede-centrum als eerste deel van de gemeente een *riolering*. De rest moest nog vele jaren wachten. Tot dat moment dumpten de inwoners de toiletopbrengst in de *beerput* achter het huis. De inhoud van de beerput diende als mest voor de moestuin. Daarnaast had men een *zinkput* voor het was- en spoelwater. Was de zinkput te vol, dan loosde men het afvalwater in de goten langs de openbare weg. Deze open riolen

waren broedplaatsen voor bacteriën, met veel stankoverlast. De palingrokerij, de lijmfabriek, de mosterdmalerij en zelfs de ‘zelfslachtende’ slaggers loosden in de greppels langs de straat. Vanaf de Paasberg liep het af-

Dit artikel is gebaseerd op enkele gesproken columns van de auteur voor Radio Ede FM over zijn boek: *Ede 1850-1900. Een Veluws dorp op de drempel van de moderne tijd*, Dieren, 2019. (In de boekhandel € 19,95; Leden VOE € 16,50, verkrijgbaar in Cultura).

val- en hemelwater naar het Maandereind, dat het afvalputje van Ede werd.

Nog in de negentiende eeuw was er in de buitendorpen vaak geen arts, doordat de bevolking daar te arm was. Voor medische hulp moest immers betaald worden. Alleen de allerarmsten kregen gratis medische hulp van de dichtstbijzijnde arts. Het omstreeks 1850 ingestelde *Burgerlijk Armbestuur* zorgde er voor dat zij ook gratis verloskundige hulp kregen op vertoon van een kaart van het Armbestuur. Die kaart moest na de bevalling weer worden ingeleverd.

Natuurlijk had men vertrouwen in de kunde van een arts, maar men hechtte tot in de twintigste eeuw grote waarde aan ouderwetse, min of meer magische geneesmethoden,. Pootjes van een levende mol zouden tegen reumatiek helpen. Schroeven uit een gebruikte doodskest hielpen tegen verschillende andere kwaaltjes. Sommige protestanten haalden bij rooms-katholieken wijwater, waaraan zij een geneeskrachtige werking toekenden.

Op de avond vóór Pasen schepte men een flesje water uit de Barnevelderbeek. Aan stromend water kende men een bijzondere kracht toe. Het werd gebruikt om zogenaamde 'zere' ogen te wassen. Als men het flesje goed afgesloten bewaarde, bleef de geneeskrachtige werking lang behouden, zo meende men.

Ook experimenteerde men met vele kruiden. Menige 'kruidendokter' heeft daar een goed belegde boterham aan verdiend.

Het was een vorm van gezondheidszorg gebouwd op volkswijsheden, bijgeloof, aangevuld met kruidenkennis.

Gezagsdragers op de Veluwe stuitten bij het nemen van bepaalde medische maatregelen, nogal eens op weerstand bij orthodox-gelovigen, wanneer die deze maatregelen in strijd achtten met hun geloofsovertuiging.

Om een uitbraak van de gevreesde ziekte pokken te voorkomen, heeft men in de negentiende eeuw in ons land de zogenaamde *koepokinenting* ingevoerd. In 1850 meldde de Edese burgemeester in zijn jaarverslag dat de vaccinatie van tijd tot tijd meerdere tegenstand ondervond '*ter zake van godsdienstige dwaalbegrippen*', zoals hij het omschreef. Oorspronkelijk gebruikte de burgervader hier de term '*godsdienstige dwalingen*', maar kennelijk vond hij dat te sterk uitgedrukt en streepte hij het woord 'dwalingen' door en verving het door 'dwaalbegrippen'. In dat jaar waren slechts 83 van de 310 geboren kinderen ingeënt. In 1866 en 1868 werd geen enkel kind gevaccineerd, terwijl het geboorte-cijfer jaarlijks boven de 300 lag.

Door betere voorlichting via de huisartsen en de gemeente steeg het besef bij de inwoners dat inenting een noodzakelijke medische handeling is. Rond 1871 was de vaccinatie door veel inwoners geaccep-

Tbc-huisje te Olst. De patiënten lagen het hele jaar overdag in een huisje. Op een speciaal onderstel kon dit met de zon mee worden gedraaid (Openlucht-museum Arnhem, 2018).

teerd. Desondanks werden ook daarna nog elk jaar tientallen kinderen niet ingeënt. Met alle risico's van dien.

Ook *hondsdolheid* was in de negentiende eeuw een reëel gevaar. Pas nadat de Franse arts Louis Pasteur een serum tegen deze infectie had ontwikkeld, kreeg men grip op deze ziekte die, overgebracht door een hondenbeet, de dood van de patiënt kan veroorzaken.

In 1853 nam de gemeenteraad het besluit dat honden alleen mochten loslopen met een metalen muilkorf of muilband volgens een op de gemeentesecretarie berustend model. De muilbanden moesten zo nauw zijn dat bijten onmogelijk zou zijn.

De veldwachters hadden opdracht 's nachts loslopende honden te vangen of te doden. Honden die verdacht werden van hondsdolheid, moesten door hun eigenaren worden opgesloten en bewaakt of afgemaakt. Eigenaren die zich niet aan de verordening hielden, werden beboet of kregen een gevangenisstraf van een tot drie dagen.

Straatverlichting

Zelfs in een Veluws dorp als Ede gaat men met de tijd mee. In 2012 besloot de gemeenteraad tot het plaatsen van een aantal *buigbare* lantaarnpalen. Om de klap bij een aanrijding te verminderen. Zo ver dacht men midden negentiende eeuw nog niet, maar straatlantaarns waren er ook toen al, zij het uiterst beperkt in aantal. Bovendien waren zij 'verre van schitterend. In de meeste dorpen waren enkele oliepitjes'. Soms gebeurde het dat zij te vroeg werden gedoofd, hoewel daar een fikse boete op stond. Op de begroting van 1850 had de gemeenteraad een bedrag van *f* 300.- uitgetrokken voor het onderhoud van de olielantaarns.

De olielantaarn bestond al bijna twee eeuwen. Hij is ontworpen door de beroemde Nederlandse uitvinder, kunstenaar en koopman *Jan van der Heyden*. Deze leefde van 1637 tot 1712. Hij was ook de ontwerper van de lantaarnpaal.

Tot 1863 maakte men in Ede gebruik van olielantaarns. In dat jaar werd de olieverlichting

Petroleumlantaarn aan de Klomperweg te Lunteren - foto ca. 1895-1905 (GA16411)

door *petroleum* vervangen. Dat klinkt erg eenvoudig: olie vervangen door petroleum, maar het hield in dat ook de lantaarns vervangen moesten worden. Tevens werden er enkele extra lantaarns geplaatst, onder andere in Otterlo. Met alle bijkomende kosten was het een stevige kostenpost op de gemeentelijke begroting. Gelukkig konden B&W Ge-deputeerde Staten van Gelderland het volgende jaar melden dat in alle dorpen de nieuwe straatverlichting was ingevoerd en zeer goed voldeed. Waarschijnlijk kwamen B&W 's avonds nooit op straat, want de lantaarns gaven maar een zwak licht en een beetje windvlaag was in staat de vlam te doven. Toch kregen GS de positieve mededeling: *'Wij meenen ze als eene goede, minkostbare straatverlichting te mogen aanbevelen.'* Met de nadruk op 'minkostbaar' d.w.z.: goedkoop.

Erg uitgebreid was het verlichtingsnet niet en veel werd er ook niet bijgeplaatst. In 1871 stond in het centrum van het dorp Ede, het Boschpoortgebied, zeggende en schrijve één lantaarn. Dat was al heel wat, vergeleken met enkele buitendorpen waar nog minder dan één stond. In 1871 vond een 'substantiële' uitbreiding plaats: in Ede, Bennekom en Lunteren kwam er één lantaarn bij en in Gelders Veenendaal, toen nog deel van de gemeente Ede, zelfs twee.

De enige lantaarn in Wekerom - foto ca. 1925.

Twee jaar later verzocht de heer E.C. Ruttenbeek te Harskamp de gemeenteraad om in de buurtschap Harskamp drie straatlantaarns te plaatsen. De raad wees het verzoek af, omdat, zo schreef de gemeentesecretaris: *'eene uitbreiding van de verlichting van straten en wegen tot de onderscheidene verspreide buurtschappen in deze gemeente te kostbaar is om daartoe te mogen besluiten'*.

De heer Boeken te Bennekom ving eveneens bot. Hij wilde een lantaarn op de grindweg voor zijn woning, maar hij vergat de postzegel op zijn brief. Door de raad werd zijn *'adres als ongezegeld terzijde gelegd.'* Soms moet je als raad streng zijn.

Dat ervoeren ook de heren A. Ruitenberg en G.J.C. Cavaljé. Ruitenberg en andere bewoners van de Bunschoterweg wensten een uitbreiding van de verlichting met één lantaarn en Cavaljé wilde een exemplaar aan de Achterdorpschenweg bij zijn nog te bouwen huis. Zij hadden hun aanvragen wel 'gezegeld', maar desondanks werden hun verzoeken 'vooralsnog afgewezen'. Zoals gebruikelijk betekende 'vooralsnog' ook toen al: 'definitief'.

Alleen de aanvraag van J.P.D. van Veen en andere ingezetenen tot plaatsing van een extra lantaarn aan de Stationsweg werd ingewilligd.

Aangezien de lantaarns niet vanzelf gingen branden, had de gemeente vanaf 1887 een *lantaarnopsteker* in dienst. In het Boschpoortgebied zorgde *Gaart van der Meijden* elke

Gaslantaarn hoek Telefoonweg-Veenderweg; op de achtergrond de Cavaljéschool en de Concordiamolen - foto ca. 1916 (GA11822)

avond als nachtwacht, klepperman en lantaarnopsteker dat het althans op enkele plekjes in het dorpscentrum niet al te donker werd. Hij begon zijn ronde bij de woning van dokter Weijer aan de Bergstraat nr.1. Om elf uur moesten ook de minder brave Edenaren naar bed en kwam Gaart de lichten doven, behalve bij het huis van de dokter.

De belangrijkste verandering kwam enkele jaren na de eeuwwisseling. In 1904 werd in Ede een *gasfabriek* gebouwd. Het daaropvolgende jaar werden de petroleumlantaarns door gaslantaarns vervangen. Dat was bijna een eeuw na Londen. In 1812 was dat de eerste stad met gaslicht. Amsterdam zou in 1847 volgen. Gas zou de eerste brandstof worden die via een pijpleiding verspreid kon worden en waardoor serieverlichting mogelijk werd.

Bovendien waren gaslantaarns veel goedkoper dan olielantaarns en veel makkelijker aan te steken. Olie- en petroleumlampen moesten door de lantaarnopsteker worden bijgevuld, gaslampen niet. Ook had de lantaarnopsteker geen ladder meer nodig, want de gaslantaarn werd met behulp van een lange stok met aan het uiteinde een vlammetje, aangestoken.

In de raadsvergadering van 26 mei 1900 werd voor het eerst een voorstel ingediend om tot het aanleggen van elektrische straatverlichting over te gaan. Puur uit kostenoverwegingen stemde de meerderheid van de raad tegen. Ook latere aanvragen werden niet gehonoreerd. De raad was bang voor hoge financiële lasten: èn gas èn elektriciteit in één dorp, dat was te duur! Het zou nog tot 1946 duren aler Ede overging op elektriciteit.

Politie

In de gemeente Ede waren omstreeks 1850 vijf veldwachters 'in bedrijf'. Hoewel het

Notaris Fischerstraat; links: De Posthoorn, rechts: gemeentehuis. Voor het gemeentehuis staan alle veldwachters en ambtenaren - foto 1885 (GA16658).

aantal inwoners geleidelijk toenam, bleef het aantal dienders gelijk. Voor ongeveer *f* 4.- per persoon per week handhaafden zij orde en veiligheid. Geen vetpot. Vandaar dat zij probeerden wat extra inkomsten te verwerven. Dat lukte; bij de boeren haalden zij eieren en zij brachten almanakken rond. Toen de gemeenteraad daar achter kwam, werd het eieren halen verboden. Gelukkig kwam de raad hen tegemoet door hun traktement met *f* 7.- per jaar te verhogen. De almanakken mochten zij rond Nieuwjaar nog wel verspreiden.

Geleidelijk werd de jaarwedde verder verhoogd. In 1862 verdiende een veldwachter in het dorp Ede *f* 250.- per jaar. Zevenendertig jaar later werd dat *f* 400.-. Dat was enkele tientjes meer dan zijn collega's in de buitendorpen, want de Edese 'Bromsnor' werd gezien als de chef van de anderen. Waren de salarissen niet bepaald aan de hoge kant, ook van de pensioenen kon men geen wereldreis maken. Veldwachter A. Veenendaal kreeg in 1882 een pensioen van *f* 100.- per jaar, dat is minder dan *f* 2.- per week.

Naast salariëring bestond er onder andere voor de politie een systeem van gratificaties. Zo kreeg buitengewoon veldwachter A. Kampert van de Gouverneur der Provincie Gelderland een beloning van *f* 7,50, omdat hij tijdens de eerste drie maanden van 1850 bij de zandverstuivingen had geholpen. In de begeleidende brief schreef de Gouverneur aan de burgemeester: *'Ik verzoek U Edele hetzelfde aan den belanghebbende te doen uitreiken.'* Om te voorkomen dat de burgemeester het zou vergeten, had de Gouverneur er aan toegevoegd *'en mij de goede ontvangst te berichten.'*

Veldwachter A. van den Brink viel in 1861 in de prijzen. Hij kreeg een douceurtje van *f* 10.- omdat hij de brandstichter Alef Jan Wolsink uit Velp aan de justitie had overgeleverd. Deze bezat een woning in Ede, die hij aan de gezinnen van Cornelis Jansen en Tijs Tijssen had verhuurd. Tijdens hun verblijf had Wolsink de woning in brand gestoken. Daarbij waren de levens van de bewoners in groot gevaar geweest. De afloop was voor de

pyromaan minder gunstig dan voor de veldwachter. Het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland veroordeelde Wolsink ter dood. Het is niet bekend of de doodstraf is uitgevoerd.

De veldwachters waren hun jaarwedde dubbel en dwars waard. Dat blijkt uit de jaarverslagen van de gemeente. In 1850 schreef de burgemeester dat er veel minder overtredingen waren dan in voorgaande jaren, dankzij de dienstijver van de veldwachters. Een jaar later was het nog rustiger in Ede-dorp. Over het hele jaar gerekend, bekeerde veldwachter Busser twee personen '*wegens houtdieverij, burengeruchten en vechterij*' en één '*wegens belediging van een beambte der Policie en vechterij*'. De boosdoeners hadden de pech dat taakstraffen nog niet waren uitgevonden, want zij kregen allen een gevangenisstraf en één bovendien een geldboete.

In het ogenschijnlijk rustige boerendorp gebeurde wel degelijk het een en ander. Een korte samenvatting uit de jaarverslagen van de burgemeesters: 'moedwillige aanranding op de publieke weg', vee 'op eens anders grond' laten grazen, een kindermoord, brandstichtingen, diefstallen, bedelarij en landloperij, laster en belediging, frauduleus vervoer van gedistilleerd, politieovertredingen, sjoemelen met de ijk der maten en gewichten, het leggen van brandbrieven (geld afpersen door met brandstichting te dreigen), insluipingen en dronkenschap.

De veldwachters konden bij het handhaven van de orde rekenen op de steun van een aantal burgers. De burgemeester kon bij ordeverstoringen alle tot persoonlijke dienst verplichte ingezetenen via de veldwachter oproepen om terstond te verschijnen. Zij konden zich met stokken wapenen en dienden alle bevelen van hun superieuren onverwijld uit te voeren. Wie geen gehoor gaf aan de oproep, werd beboet tot een bedrag van *f* 3.- tot *f* 10.-; wie een bevel negeerde moest tussen de *f* 5.- en *f* 25.- betalen. Tevens liep men het risico van een gevangenisstraf tot drie dagen.

Naast de veldwachter als gewapende ordehandhaver kende men ook de ongewapende '*nachtwacht*'. In Ede werd al in 1690 een nachtwacht benoemd. Dit was een soort 'hulppolitie'. Voor de burgers betekende de surveillancedienst van de nachtwacht een zekere mate van veiligheid.

Toen het politiekorps enkele jaren na de Eerste Wereldoorlog werd uitgebreid, konden de officiële dienaren van de Heilige Hermandad hun taak als ordehandhavers prima uitvoeren. De steun van nachtwakers was niet langer nodig en in ons land verdween het beroep in de jaren twintig van de vorige eeuw.

Nachtwacht

In Ede, evenals in veel andere plaatsen, was de nachtwacht tevens dorpsomroeper en klepperman, ook wel klapperman of klapwaker genoemd.

Zulke zaken pakt men in Ede graag zeer degelijk aan en dus werden er op den duur zelfs twee nacht-

Klep (Museum Buren en Oranje)

wachten in dienst genomen. Als ‘hulppolitie’ gingen zij overdag met hun houten klep, een plank met een houten hamer in het midden, door het dorp om op de hoek van een straat het laatste nieuws te vertellen. Om elf uur ’s avonds kwamen de beide kleppermannen bij elkaar onder de lantaarn bij de Ambtspomp aan de Bergstraat tegenover de woning van de dokter. Vandaar liepen zij om beurten door het linker en rechter deel van het dorp. Ondertussen gaven zij hun ogen en neus goed de kost om te ontdekken of er ergens een inbraak of een brandje was.

Dit laatste was het belangrijkste deel van hun taak. Vrijwel alle daken waren met stro of riet afgedekt en uiterst brandbaar. Vaak werd de as uit de oven of uit het fornuis vóór men naar bed ging op de mestvaalt uitgestrooid. Soms was die as nog niet helemaal uitgedoofd. Met een mogelijke brand als gevolg.

Een smeulende mestvaalt leverde een boete van *f* 3.- op. Wanneer het geheel al vlam had gevat, dan moest men *f* 6.- betalen. En hopen dat het vuur snel gedoofd kon worden vóór het halve dorp in de fik zou gaan.

Gedurende de nacht moesten de kleppermannen de hele uren omroepen: *‘De klok heit twee; twee uur heit de klok’*, wat erg plezierig was, omdat vrijwel niemand een klok bezat en men ook ’s nachts graag wilde weten hoe laat het was.

Ede kende zowel een vaste nachtwacht, als de mogelijkheid om tijdelijke nachtwachten aan te stellen. Afhankelijk van de veiligheidssituatie in de gemeente, kon de gemeenteraad incidenteel hiertoe overgaan. Zoals in 1851 toen in de buurschappen regelmatig werd geklaagd over inbraken. De raad besloot toen om *‘voor deze en de volgende maand’ f* 1,50 per week uit te trekken voor twee nachtwachten om in de buurschappen de veelvuldige diefstallen van aardappelen tegen te gaan. Het kostte de raad *f* 12.- (8 weken á *f* 1,50) . Waarschijnlijk zijn er geen aardappelen meer gestolen, want dit onderwerp komt in de raadsverslagen niet meer terug.

Desondanks viel het met de veiligheidshandhaving wat tegen. Het geklepper van de nachtwacht gaf de inbrekers perfect aan waar de klepperman zich bevond. Desalniettemin duurde het tot omstreeks 1900 voordat de klep werd afgeschaft. Met het verbluffende resultaat dat nadien de nachtwaker kans zag menig inbreker op heterdaad te betrappen.

In ieder geval hadden de kinderen, althans volgens de dichter *Hieronimus van Alphen* (1746-1803), een groot vertrouwen in de klepperman. Hij schreef een kindergedicht over de nachtwacht, waarin hij beschrijft hoe een kind rustig gaat slapen, terwijl de klepperman de wacht houdt:

*Zou ik voor den klepper vreezen,
of die lieve brave man
maakt, dat ik gerust kan wezen,
en ook veilig slapen kan.
Moeder lief ‘k geloof het vast
dat hij op de dieven past.*

Schoon hij loopt door wind en regen,

*'t zingen wordt hij nimmer moe.
Goede God geef hem Uw zegen,
maar mijn oogjes vallen toe.
Lieve klepper! Hou de wagt!
Ik ga slapen, goede nagt!*

Voor de burgers betekende de surveillancedienst van de nachtwacht een zekere mate van veiligheid. Tenminste als hij meer plichtsbesef had dan enkele collega's in Amsterdam. Ooit werd daar op het Leidseplein een nachtwacht stomdronken uit een kelder gehaald. Een ander lag in bed in plaats van zijn nachtelijke ronde te doen en een derde maakte zich schuldig aan diefstal van hout. Zulke misstanden zijn in de Edese gemeenteraadsverslagen niet te vinden.

Aangezien alleen de zon voor niets opgaat, moest de burgerij de kosten van de klepperman dragen. Elke maand gingen de nachtwachten langs de huizen om de bijdrage van de burgers, het 'kleppergeld', op te halen. Dat varieerde naar rato van de huurwaarde van de woning, van vijf cent tot een gulden. De armen waren hiervan vrijgesteld. Naast dit 'riante' inkomen kregen de nachtwakers elke drie jaar een jas, een broek en een paar laarzen en 's winters turf van de buurt.

In 1877 stelde de buurt Ede-Veldhuizen voor de klepperman een jaarsalaris van f 50.- toe te kennen, mits de gemeente Ede hetzelfde bedrag eraan zou toevoegen. Zoals te verwachten was, weigerde de gemeente en dus moesten de inwoners hun eigen nachtwacht (voorlopig) volledig blijven betalen.

De laatste klepperman, Gerrit (of Gaart) van der Meijden, werd in 1887 tegen een salaris van f 5.- per week aangesteld. En dat gedurende 52 weken per jaar; geen vakanties en geen vrije zaterdag. Tot 1900 bleef hij als klepperman in functie. Daarnaast was hij ook nog dorpsomroeper tot 1926. Nadat in Ede in 1904 de straatlantaarns waren overgegaan op gas, werd Gaart benoemd tot lantaarnopsteker. Dat zou hij tot 1934 blijven.

Rechts Maandereind met de Edese klepperman en dorpsomroeper Gerrit van der Meijden - foto ca. 1898-1902 (GA17042).

'Die heerlijke rotschool aan de Bovenbuurtweg'

Jaap van Ree over zijn boek over 'Het Streek'

'We gaan terug naar het midden van de vorige eeuw. De geallieerden hebben de oorlog gewonnen, Duitsland eindigde als tweede. Eerst zorgt Drees met een noodwet en later Suurhoff met de algemene ouderdomswet voor de oudjes; de school zorgt voor de jongeren. En oud en jong staan allemaal onder leiding van de kerk. In Ede zijn dat voornamelijk de orthodox-protestantse kerken. Het is ook de tijd waarin schooldirecties nog foutloos Nederlands schrijven, waarin het onderwijs nog grotendeels een mannenmaatschappij is, waarin schoolbesturen bestaan uit eenvoudige mensen die alle psalmen uit hun hoofd kennen, waarin de voorzitterskamer van het schoolbestuur bijna vanzelfsprekend in handen is van de dominee, waarin de personeelskamer van de school de ochtend na de bestuursvergadering nog blauw ziet van de "rook der dikke sigaren"; in die tijd is het Christelijk Streeklyceum te Ede gesticht. Maar dat ging niet zomaar vanzelf. Er is nogal wat aan voorafgegaan. Om alles goed te begrijpen moeten we ons vizier richten op het begin van de negentiende eeuw. In die tijd begon het onderwijs in ons land wat meer vorm te krijgen met een onderwijswet in 1806. Hierin stond onder meer dat het onderwijs openbaar moest zijn en zich moest richten op de ontwikkeling van alle maatschappelijke en christelijke deugden. Het voetbal bestond toen nog niet, maar de buitenspelregel wel. Binnen het onderwijs gold die voor de kerken. Zij kregen geen toestemming tot het oprichten van kerkelijk gebonden scholen met een duidelijke protestantse of katholieke visie op onderwijs. De kerk stond meters buitenspel en dat leverde, zoals in de de gehele kerkgeschiedenis, grote problemen op.'

Zo begint mijn boek **Het Chr. Streeklyceum in al zijn voegen - "Die heerlijke rotschool aan de Bovenbuurtweg"**.

Een boek over deze school vol met verhalen gezien vanuit de stenen en de voegen van het gebouw. De stenen vertellen veel dingen die ze hebben meegemaakt op het plein, in de gemeenschapsruimte (GR), in de lokalen, in de docentenkamer en in de directiekamer.

Toen ik in 2018 met pensioen ging, zei mijn rector een beetje gekscherend tegen me dat ik nu tijd genoeg zou hebben een boek over de school te schrijven. Hij wilde graag een boek over het gebouw vóór het met de grond gelijk gemaakt is. Ik heb er een jaartje over nagedacht of ik het zou doen en in december 2020 is deze wat uit de hand gelopen grap met een boek van ruim twee honderd bladzijden op de markt verschenen. Omdat het gebouw wordt afgebroken, heb ik de verhalen zoveel mogelijk vanuit de stenen verteld. Met dit boek blijven hun herinneringen bestaan en daarmee ook de herinneringen aan dit schoolgebouw en veel van wat daar op Bovenbuurtweg 1 gebeurde.

In dit artikel zal ik wat dingen uit het boek noemen, andere zaken kort beschrijven en daarbij soms wat citaten gebruiken.

De titel van het eerste hoofdstuk is *De Schepping*. In dit hoofdstuk heb ik het ontstaan

van de school beschreven. Daarvoor heb ik als bron het scheppingsverhaal uit de Bijbel gebruikt en een schitterend boekje dat het ontstaan van de middelbare scholen in Ede beschrijft: *C.E.H.J. Verhoef : Marnix College – Streeklyceum – Pallas Athene College - Ontstaan en identiteit van de Edese scholen voor vmo/vwo/havo/mavo* (Vereniging Oud Ede, 2007).

Uit de schoolvereniging Zuid-Veluwe splitste zich een nieuwe schoolvereniging af onder leiding van een super orthodox-protestants persoon. Het is niet zo moeilijk vast te stellen dat deze orthodox-protestantse schoolvereniging in de praktijk niet altijd even christelijk bezig was. Het doel was een christelijke school stichten, de middelen waren minder duidelijk omschreven en mede daardoor minder christelijk. In het scheppingsverhaal in de Bijbel zien we dat bij Adam een rib wordt weggenomen en hieromheen wordt een vrouw gevormd. Dat gegeven heb ik gebruikt bij het benoemen van dat afgescheiden groepje: De Ribclan. Overigens past die naam ook goed bij de leider van die afgescheiden groep. Het hoofdstuk eindigt als volgt:

'Enkele jaren later kreeg het Christelijk Streeklyceum subsidie van het Rijk en hoefde de gemeente niet meer voor subsidie te zorgen. De Ribclan zag wat ze bereikt had en ziet, het was zeer goed. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest. Naast het Marnix was er in Ede een orthodox-protestants christelijke school.'

Hiermee had de school haar bestaansrecht en kon ze uit haar voegen groeien. Men

verhuisde naar een nieuw gebouw aan de Bovenbuurtweg en over dit gebouw gaat het grootste deel van het boek. De stenen vertellen hun verhalen, maar ze hebben in één hoofdstuk het woord gegeven aan de houten planken van *Weerdestein*, het houten noodgebouw achter het grauwe stenen gebouw. Dit gebouw heeft een hele geschiedenis:

De Hertoghe van Gelre veclaert:

Bi desen verlene ic graven Nicolaes van Edaheim mijn tustimmung op sijnen grond nabij de Boven Buurtsche weg te Edaheim enige scure te bouwen. Dese schure moghen slegts diene om sine peerde en wat ander vich in te houden. Het en is geens zins den bedoelingh daer andere arbeit te verrichten. Die scure diene gebaut te worden uit hout. Het verwideren van dese scure sal wederom moeten gescieden mit tustimmung van den Hertoghe van Gelre.

Arnhem
1° grasmaant 1257

'De Hertog van Gelre verklaart:

Bij dezen verleen ik graaf Nicolaas van Edaheim mijn toestemming op zijn grond nabij de Boven Buurtsche weg te Edaheim enige schuren te bouwen. Deze schuren mogen slechts dienen om zijn paarden en wat ander vee in te houden. Het is geenszins de bedoeling daar andere arbeid te verrichten.

De schuren dienen van hout gebouwd te worden. Het verwijderen van deze schuren zal wederom moeten geschieden met toestemming van de hertog van Gelre.

Arnhem 1e grasmaand 1257.

In de volgende hoofdstukken vertellen de stenen over allerlei zaken die met de school te maken hadden. Ze vertellen bijvoorbeeld over het werken voor goede doelen. De fusie in 1995 waarbij verschillende kleinere scholen werden opgeslokt door Het grote Streek. De stenen van de directiekamer laten zich ook niet onbetuigd. Over de grote verbouwing met al haar problemen weten de stenen ook veel te melden. Natuurlijk kunnen de stenen ook veel vertellen over toetsen voor leerlingen. Bijvoorbeeld een deel van een toets Nederlands voor de brugklas.

De ambtenaar

Een timmerman, een schilder, een metselaar, een ambtenaar,

Bij de timmerman hoort natuurlijk timmert, bij de schilder schildert en bij de metselaar metselt, maar bij ambtenaar? Geen idee. Het woord dat je kunt invullen noemen we een werkwoord. Die mensen werken dus en het woord geeft dat aan. Bij een ambtenaar past geen werkwoord, heel merkwaardig.

Op school zien we ook zoiets: een *decaan* Hier hoort bij: decaneert. *Decaneren* is het moeilijke woord voor vakken vullen. Als een leerling in de bovenbouw voor zijn toekomst een vak wil kiezen, gaat hij naar de decaan en die vult dan zijn vak in. Overigens decaneert de leerling zelf ook, in zijn vrije tijd bij Albert Heijn. Een decaan decaneert dus, een docent, een administratrice, een rector Bij de docent hoort natuurlijk doceert, bij de administratrice administreert. En onze administratrices doen dat geweldig! En wat hoort er bij *rector*? Geen idee. Er bestaat geen werkwoord dat past bij een rector. Heel merkwaardig.

Natuurlijk zijn er, zoals altijd, uitzonderingen. Kijk maar naar *teamleider*. Op zich al een vreemd woord natuurlijk. Team is Engels en leider is Nederlands. Je zou denken dat een teamleider leidt, maar we zeiden al: er zijn uitzonderingen. Nog zo'n uitzondering is *conciërge*. Daar hebben we ook geen werkwoord voor, maar als er op school één werkt, dan is dat de conciërge. Dat we er geen werkwoord voor hebben komt doordat het woord uit het Frans is overgenomen en wat verbasterd is. Conciërge komt van het oorspronkelijk Franse woord *conduërge*. Bij dit woord hoort het werkwoord *conduire*. Dit werkwoord betekent *besturen*. Het is wel erg toevallig dat juist dit werkwoord niet is overgenomen.

Op school zijn er makkelijke en moeilijke vakken. Neem nou bijvoorbeeld Nederlands; dat stelt niets voor. De leerlingen spreken de taal, kunnen de taal verstaan en ook lezen. Het enige wat ze niet kunnen is de taal schrijven, maar met de spellingscontrole komen ze een heel eind en dat moeten we tegenwoordig maar gewoon accepteren. Bij de vreemde taal zie je hetzelfde: ze spreken de taal een beetje, verstaan hem iets, kunnen er wat in lezen, maar schrijven, ho maar. Vandaar dat ze tijdens de examens alleen maar een hokje hoeven in te kleuren, of in het Nederlands mogen antwoorden.

Wiskunde behoort tot de moeilijke vakken. In feite is wiskunde niet zo moeilijk, maar dat wordt door de wiskunstenars kunstmatig moeilijk gehouden. Er zijn bijvoorbeeld opgaven als deze:

Tijdens een proefwerk zitten 15 leerlingen te werken aan evenzoveel genummerde tafels. Een surveillerende docent heeft zo juist op de gang een kop koffie gehaald en staat in punt A. Omdat de docent ziet, dat er aan de andere kant van het lokaal een paar leerlingen wat te vragen hebben, wil hij zonder omwegen via punt B naar punt C lopen.

Bij deze toets geven de stenen nogal wat commentaar en ze herschrijven hem in de taal van de leerlingen. Daarmee wordt het vak wiskunde misschien niet makkelijker, maar wel veel aantrekkelijker.

Na het hoofdstuk over de toetsen volgen hoofdstukken over buitenschoolse activiteiten. Hierin vertellen de stenen wat ze weten van horen zeggen over werkweken. Er is een hoofdstuk over modernisering. We zien hier de computer zijn intrede doen en niet te vergeten het mobieltje. Het technasium met zijn schitterende opdrachten wordt door de stenen toegelicht, Onesiforus wordt ook niet vergeten en over de sport en creativiteit op Het Streek Lyceum weten de stenen ook het nodige te vertellen.

Dan volgt er een hoofdstuk over een bijzonder adventsconcert, namelijk de Sint-Joris Mis geschreven door Herman Finkers. Dat concert was in de Oude Kerk. Finkers zelf was

erbij aanwezig en na het concert zei hij: *'Het is echt onvoorstelbaar, ik had niet verwacht dat zo'n schoolkoor dit vol en stevig neer kan zetten. Ik heb echt genoten.'*
Een groot en welverdiend compliment voor alle medewerkers aan dit adventsconcert. In onze stenen ogen kun je bijna geen beter compliment krijgen dan dit en dan ook nog van de componist zelf.

Hierna vertellen de stenen ons over kenmerkende zaken die je alleen op Het Streek Lyceum kunt vinden, zoals bijvoorbeeld een bijzonder docententoilet. Ook de studiedagen brengen de stenen op hun manier ter sprake. En niet te vergeten het onderwerp communicatie. Ze laten feilloos zien hoe er op Het Streek Lyceum werd en wordt gecommuniceerd. Ook over de UMTS-masten weten de stenen ons veel nieuws te vertellen. Zij wisten allang dat deze masten niets met de mobiele telefonie hadden te maken, maar deze spuiten elf dienden een heel ander doel.

Ook kenmerkende uitspraken die ooit zijn gedaan hebben de stenen op een rijtje gezet. Uitspraken van docenten, maar ook van leerlingen. Hieronder staan er een paar.

Docent: *'Het koningshuis is een heel goede instelling: het kost de gemiddelde belastingbetaler een knaak per jaar en je krijgt er één doorbetaalde vrije dag voor.'*

Leerling: *'Meneer, heeft u een ander woordenboek voor mij?'*

Docent: *'Hoezo?'*

Leerling: *'Dit is Duits – Nederlands.'*

Docent: *'Nou, dan zoek je toch achterstevoren.'*

Docent bij het zingen van het tweede couplet: *'Dan komt hetzelfde verhaal, alleen met een andere tekst.'*

Leerling: *'Meneer, wat is precies de bedoeling van vraag 3?'*

Docent: *'Om hem te beantwoorden.'*

Leerling tijdens de les godsdienst: *'Waarom hebben jullie het over zoveel godsdiensten?'*

Docent: *'Omdat we er zoveel videobanden van hebben.'*

Er is ook een hoofdstuk met prachtige pentekeningen die ooit zijn gemaakt door een tekenleraar. De stenen hebben bij die tekeningen kleine verhalen geschreven. Bij het bijgaande tekeningetje staat bijvoorbeeld het verhaal van de beginnende docent.

In het laatste hoofdstuk vertellen de stenen hoe het coronatijdperk begon en hoe men daar op school mee omging en nog steeds mee omgaat.

Kortom, alles bij elkaar mooie verhalen over een bijzondere school.

Het boek is verkrijgbaar bij boekhandel F. Hardeman in Ede, Novita in Bennekom en bij Jaap van Ree via jvanree@kpnplanet.nl.

Bestuur VVV voor de kantonrechter

H.J. Nijenhuis

Tijdens een zitting van het kantongerecht in Wageningen in januari 1956 riep de deurwaarder voor een zaak niet minder dan negen namen af: van zeven mannen en twee vrouwen, die zich in een lange rij voor het hekje opstelden. De kantonrechter starde enigszins verbaasd naar de stoet verdachten, keek nog eens in zijn papieren en gelastte daarna splitsing van de groep.

Weliswaar stonden allen voor hetzelfde delict terecht, maar de datum van overtreding bleek verschillend. Twee mannen en de beide vrouwen werden naar de wachtkamer gebracht, waarna de zitting een aanvang nam. Uit de tenlastelegging bleek, dat vier verdachten, alle Edenaren, zich op zaterdagavond 13 augustus 1955, na sluitingstijd bij politieverordening vastgesteld op 13 augustus, in restaurant Calluna hadden bevonden met toestemming van een vijfde verdachte, beheerder de verdachte Van S. trad als woordvoerder op. Hij begon met de constatering, dat de kantonrechter in één klap vier bestuursleden van de Edese VVV voor zijn balie had, wat niet elke dag voorkomt.

De zaak zelf was zeer simpel. Bedoelde zaterdag was in het Openluchttheater een toeristenweek, in 1955 in de plaats gekomen van de traditionele Heideweek, met een bont programma geopend. Helaas had een onweersbui voor een half uur oponthoud gezorgd en daar toch het hele programma moest worden afgewerkt, was men in tijdnood gekomen. Na afloop moest de afrekening met de opgetreden artiesten, die naar hun goed recht, boter bij de vis wilden, nog plaatsvinden.

In 1974 verschenen de eerste verhalen van de Edese rasverteller Henk Nijenhuis (1911-1989) in De Zandloper, waarvan hij redactielid was. Daarna publiceerde hij ook in de Edesche Courant en in Ede Stad. In een interview in 1979 zei hij over zijn schrijfwerk: ‘... ik heb niet de pretentie geschiedenis te schrijven. Dat zeker niet. Ik schrijf verhalen over eenvoudige mensen en over gebeurtenissen uit mijn onmiddellijke omgeving...’ Toch streefde hij er naar om de verhalen te documenteren met exacte gegevens en met bijpassende foto’s; daarbij raadpleegde hij ook lokale historici. De Vereniging Oud Ede heeft in 2015 de nagenoeg volledige verzameling verhalen van Henk Nijenhuis ontvangen. En hoewel een enkele opmerking in de tekst soms gedateerd is, vinden wij zijn verhalen zozeer de moeite waard dat we ze – met publicatiedatum – opnemen op onze website.

Daarvoor was het buiten al te donker geworden, dus trok men naar het restaurant. Tegen kwart over elf stapten twee politieagenten naar binnen, die van geen nadere tekst of uitleg wilden horen, maar prompt de vier bestuursleden en de heer D. een bekeuring gaven wegens het overschrijden van de sluitingstijd

De kantonrechter glimlachte beminnelijk. Hij beurde niet zo zwaar aan het geval, maar niettemin, het bleef een overtreding. Derhalve veroordeelde hij de vier bestuursleden tot de minimumstraf: een geldboete van twee kwartjes. De heer D. wilde ook nog een duit in het zakje doen, maar had beter zijn mond kunnen houden. Hij beweerde namelijk niet precies op de hoogte te zijn van de sluitingstijd, hetgeen voor de kantonrechter aanleiding gaf hem tot een tientje boete te veroordelen. Daarna kwamen de vier andere bestuursleden opdraven en ook de heer D. werd weer opgeroepen. Het waren twee echtparen. Hen werd hetzelfde ten laste gelegd, zij het enkele dagen later geconstateerd, op dinsdagavond 16 augustus.

Er was die avond een muziekkuitvoering in het openluchttheater gegeven en na afloop had D. het viertal, dat hij goed kende, uitgenodigd een afzakkertje te komen drinken. Opnieuw verscheen de politie na elf uur op het toneel en de procedure van afgelopen zaterdag had zich herhaald. De kantonrechter vond het blijkbaar zonde van zijn tijd.

Hij maakte er niet veel woorden aan vuil. Het viertal kreeg eveneens vijftig cent boete en de restauranthouder voor dezelfde overtreding binnen een week moest ditmaal twee gulden betalen. Zodoende zal de zaak van de negen Edese verdachten wel meer gekost hebben dan de totale boetes oprachten, maar het kantongerecht is er nu eenmaal niet om winst te maken. (*Edese Courant, 4 oktober 1986*)

Nieuwe leden W. van den Brink, Ede
 R. Janssen, Amsterdam
 A. Mulderij, Ede

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De vereniging, opgericht in 1924, stelt zich ten doel volgens artikel 3.1 van de statuten:

‘Het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de dorpen (kerken en buurten) van het ambt en van de gemeente Ede en het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede.’

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede
Telefoon 06 348 676 27
E-mailadres info@oudede.nl & ledenadministratie: ledenadministratie@oudede.nl
Website www.oudede.nl
Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Bestuur:

Simon van de Pol (voorzitter), Hans Post (secretaris), Wim Bruijnes (penningmeester) & Patty Gonggrijp.

Leden;

De vereniging telt ca. 700 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden per telefoon, brief, e-mail en via de website. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2022 € 17,50.

Erelid van de vereniging is Hetty Blaauw-de Wit.

Giften en schenkingen zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende Algemeen Nut Beogende Instelling is. Omdat de VOE een culturele instelling is geldt zelfs een extra aftrek van 25%!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt viermaal per jaar. De redactie van De Zandloper bestaat uit Joyce van den Berg, Frans van Oort, en Hans Post (eindredacteur). De redactie is te bereiken op zandloper@telfort.nl.

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel te weigeren. Overname van artikelen uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de VOE.

De redactie heeft zich ingespannen om rechthebbenden van de geplaatste afbeeldingen te achterhalen. Mocht u menen rechten te kunnen doen gelden, dan kunt u zich melden bij De Zandloper.

Productie van De Zandloper: BladNL, ISSN 1384-7090

HOUT EN BOUWSTOFFEN IMPORT BV

Voor al uw hout en bouwmaterialen
Frankeneng 20 in Ede
0318-636921

Het Vishuis Ede
Grotestraat 2
6711 AM Ede
tel. 0318-846575

KREEFT

BOUW EN ONDERHOUD SINDS 1896

- 🔴 ONTWIKKELING
- 🔴 NIEUWBOUW
- 🔴 ONDERHOUD
- 🔴 RESTAURATIE

INFO@BOUWBEDRIJFKREEFT.NL 🔴 BOUWBEDRIJFKREEFT.NL

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Verf Hout Wandplaten Behang
Raamdecoratie Gereedschap IJzerwaren Electra

Dit alles natuurlijk bij:

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL.(0318) 611680

Wij geven u een deskundig advies, zagen voor u en bezorgen gratis

**FIETSEN
FITNESS**

M
maxstein
TWEEWIELERS EDE

SLIJKRUIKWEG 30 • EDE • WWW.MAXSTEIN.NL

MONDIAL MOVERS
Waaijenberg Groep

**VERHUIZEN IS OVERAL HETZELFDE
SERVICE NIET.**

Offerte aanvragen?
www.waaijenberg.nl

Tel: +31 (0)318 - 62 45 55 / Email: info@waaijenberg.nl / www.waaijenberg.nl

Kwestie van smaak en liefhebberij

KREELSE KOE

www.kreelsekoe.com